

RICHTLIJNEN VOOR ORGANISATIES VAN SLACHTOFFERHULP

2022

ENCLAVE

Enhancing the capacity of legal & justice
professionals on forensic interview procedures
for child victims and witnesses of violence

ENCLAVE

Enhancing the capacity of legal & justice professionals on forensic interview procedures for child victims and witnesses of violence

RICHTLIJNEN VOOR ORGANISATIES VAN SLACHTOFFERHULP

2022

ENCLAVE

Verbeteren van de capaciteit van juridische & justiciële beroepsbeoefenaars inzake forensische onderzoeksprocedures voor slachtoffers kindermisbruik en getuigen van geweld

101005464 — ENCLAVE — JUST-AG-2020 / JUST-JACC-AG-2020

Richtlijnen voor organisaties van slachtofferhulp

Anu Laas,

Steun- en informatiecentrum voor vrouwen NPO

Tartu, Estonia

Juli 2022

**Women's Support and
Information Center**

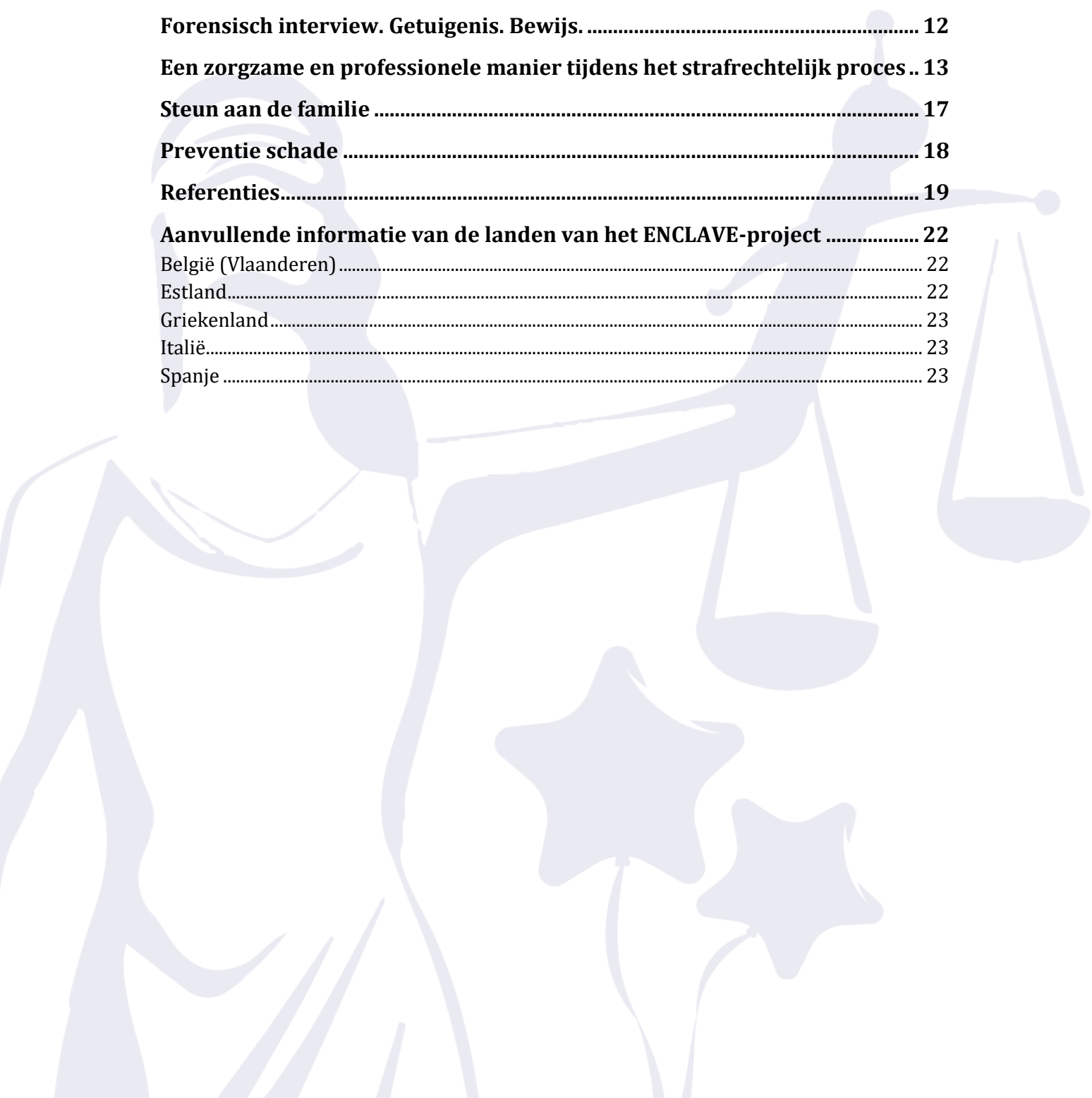
There is a way out of violence!

De inhoud van deze publicatie valt uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van het ENCLAVE-project en geeft niet noodzakelijkerwijs de mening van de Europese Unie weer. Noch de instellingen en organen van de Europese Unie, noch enig persoon die namens hen optreedt, kan verantwoordelijk worden gehouden voor het eventuele gebruik van de informatie in deze publicatie.

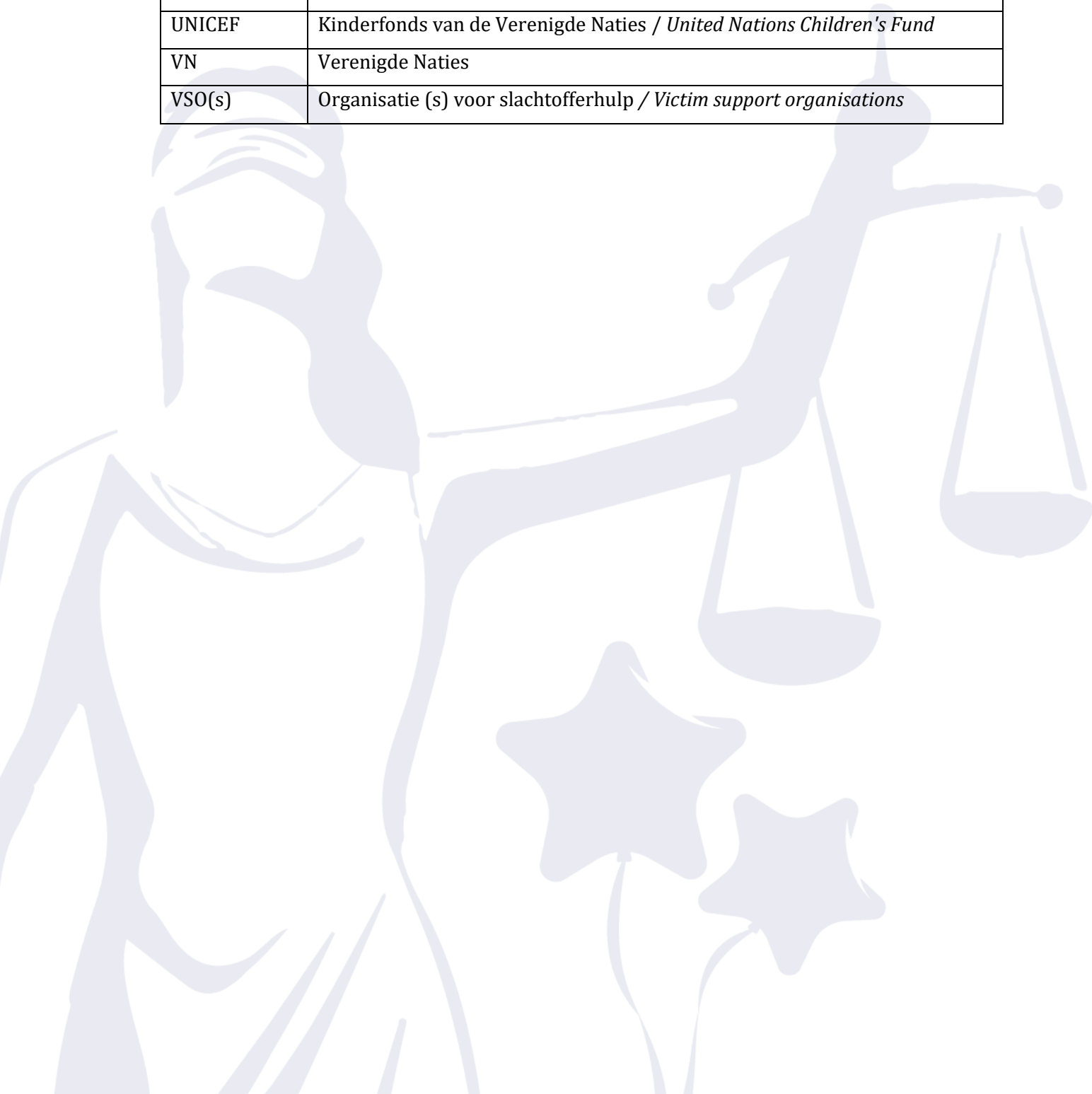
INDEX

Afkortingen	3
Inleiding	4
Waarom deze richtlijnen?	4
Definities/terminologie	5
Rol van slachtofferondersteunende organisaties	6
Openbaarmaking en rapportage	8
Behoeften van slachtoffers/getuigen	9
VSO-s bereiden minderjarige slachtoffers/getuigen voor op de rechtzaak.	11
Forensisch interview. Getuigenis. Bewijs.	12
Een zorgzame en professionele manier tijdens het strafrechtelijk proces..	13
Steun aan de familie	17
Preventie schade	18
Referenties	19
Aanvullende informatie van de landen van het ENCLAVE-project	22
België (Vlaanderen)	22
Estland.....	22
Griekenland.....	23
Italië.....	23
Spanje	23

Afkortingen

CAC's	Centra voor de verdediging van kinderen / <i>Children's Advocacy Centres</i>
CSA	Seksueel misbruik van kinderen / <i>Child sexual abuse</i>
EU	Europese unie
FRA	Europees Bureau voor de grondrechten / <i>Fundamental Rights Agency</i>
LEA officers	Agenten van de wetshandhavingsdienst / <i>Law Enforcement Agency officers</i>
NGOs	Niet-gouvernementele organisaties
SACC	Crisiscentrum voor seksueel geweld / <i>Sexual Assault Crisis Centre</i>
UNFPA	Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties / <i>United Nations Population Fund</i>
UNICEF	Kinderfonds van de Verenigde Naties / <i>United Nations Children's Fund</i>
VN	Verenigde Naties
VSO(s)	Organisatie (s) voor slachtofferhulp / <i>Victim support organisations</i>

Inleiding

Het ENCLAVE project richt zich op de huidige situatie en behandeling van kinderen en ooggetuigen die het slachtoffer zijn van seksueel geweld, in de vijf Europese rechtsstelsels, met betrekking tot de uitvoering van de Europese richtlijn 2012/29/ van het Europees parlement en de Raad van 25 October 2012 bij de vaststelling tot minimum standaarden met betrekking tot de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van criminaliteit (Richtlijn rechten van slachtoffer). ENCLAVE heeft tot doel de capaciteit verbeteren van beroepsoefenaars justitie/rechtspleging en voor organisaties slachtofferhulp, interprofessionele samenwerking en netwerkvorming tussen verschillende actoren vergroten, en het voorkomen van revictimisatie van kinderen die slachtoffer of getuige zijn geweest van seksueel geweld.

Wanneer een kind is blootgesteld aan seksueel geweld, is het de verantwoordelijkheid van verschillende partijen, inclusief sociale, medische en mentale gezondheidsdiensten en rechthandhavingsinstanties om de rechten van het kind en diens welzijn te beschermen en te bevorderen. Elke partij heeft een verantwoordelijkheid om diens rol op een effectieve en kindvriendelijke manier te vervullen, waarbij het belang van het kind vooropgesteld wordt.

Justitie is noch uitgerust, noch gemandeerd om deze rol alleen te vervullen en moet samenwerken met sociale instanties. Van sociale werkers wordt er verwacht dat men slachtoffers/getuigen van seksueel geweld weerbaar maakt, waardoor diens welzijn wordt versterkt. Voor het bevorderen van een slachtoffergerichte benadering binnen de dienstverlening, moet de communicatie tussen verschillende instanties worden versterkt zodat alle overheidsinstanties, vrijwilligersorganisaties en niet-gouvernementele organisaties (NGOs) die in contact komen met kwetsbare slachtoffers, zich bewust zijn van hun rol en de diensten die men aanbiedt.

Waarom deze richtlijnen?

Dit ondersteunend materiaal is bedoeld als een praktische gids waarin de actierichtsnoeren worden belicht dat werknemers van organisaties voor slachtofferhulp, voornamelijk sociale werkers en specialisten op gebied van kindbescherming, moeten weten hoe de veiligheid te waarborgen en de secundaire victimisatie moet verminderen. Het is van belang om het kinds specifieke noden, diens persoonlijkheid en omstandigheden voor ogen te hebben, rekening houdend met het kinds eigen ervaring van het seksueel geweld. Iedere persoonlijke interpretatie van het kind of diens familie zal niet verwerkt worden door mensen die werken met slachtoffers kindermisbruik of getuigen van seksueel geweld.

Er is een verhoogd risico op secundaire en herhaalde victimisatie, intimidatie en vergelding wanneer men te maken heeft met geweld en seksueel misbruik. Volgens Lovett et al. (2018), zijn de institutionele reacties op kindermisbruik, afhankelijk van kennis over seksueel misbruik in 5 belangrijke institutionele arena's (juridisch, overheidsbeleid, maatschappelijk werk, klinisch en de media). Deze richtlijnen zijn gericht op maatschappelijk werk- en het slachtofferbeschermingsgebied. Mensen die werken met kinderen moeten verzekeren dat het kind wordt gehoord en behandeld alsof

het subjecten zijn in het eigen leven van de hulpverleners en moeten niet als objecten van zorg worden aanzien. Dit is ingebed een reeks nationale en internationale beleidsmaatregelen en richtsnoeren, alsook in het werk van vele organisaties.

Er is behoefte aan een gemeenschappelijk begrip voor wat betreft de status van minderjarige slachtoffers/getuigen van seksueel geweld en geweld, inclusief partners, die geen juridische of justitiële beroepsbeoefenaars zijn m.a.w. de zorgsector. Sociale werkers die werken met minderjarige slachtoffers/getuigen van geweld moeten over vaardigheden beschikken en kennis hebben over een traumageïnformeerde, multidisciplinaire aanpak met inbegrip voor de kwetsbaarheid van de ontwikkelingstadi, cognitive vaardigheden, mentale gezondheid en specifieke leeftijd. Het is van essentieel belang om de minderjarige slachtoffers/getuigen te verzekeren van veiligheid en specifieke adequate ondersteuning, wat een primaire zorg moet zijn voor de organisaties van slachtofferhulp (VSOs).

Training van netwerken en samenwerking tussen beroepskrachten and ondersteunende dienstverleners die betrokken zijn in zulke zaken is van belang. VSOs zijn zeer divers, met verschillende competenties en capaciteiten in Europa. ENCLAVE project bestudeerde de reis van het minderjarig slachtoffer doorheen verschillende fases en insitutionele reacties, van de informatie over kindermisbruik tot het proces en de fase na het proces.

Definities/terminologie

Kind - ieder persoon onder de leeftijd van achttien jaar.¹

Minderjarig slachtoffer – iemand onder de leeftijd van achttien jaar, die schade heeft geleden door het overtreden van de wet. Alle kinderen hebben dezelfde rechten die beschermd moeten worden, ongeacht de rol die men heeft gespeeld bij het misdrijf of indien men de beklaagde is binnen de rechtszaak.

Kindgetuige- iemand onder de leeftijd van achttien dat heeft gezien of gehoord wat er gebeurd is, of informatie heeft over iets dat kan helpen in het achterhalen van de waarheid over wat er werkelijk is gebeurd toen de wet werd overtreden.

Het model van het kindertehuis (Barnahus) is gebaseerd op een set van principes en operationele protocollen om de samenwerking tussen verschillende instanties te faciliteren op een consistente en kindgerichte manier en steun te verlenen aan slachtoffers van seksueel geweld op een gecoördineerde manier. Het model werkt op een manier dat het kind en familie hun ontmoetingen met verschillende forensische, kindbeschermings-, gezondheids-, therapeutische en politieprofessionals kunnen hebben onder één dak. Het is een kindvriendelijk, interdisciplinair centrum voor minderjarige slachtoffers en getuigen, waar kinderen kunnen worden ondervraagd en medisch worden onderzocht voor forensische doeleinden, uitgebreid kunnen worden

¹ Artikel 1 van Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>; Artikel 1(c) van de Richtlijn 2012/29/EU. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX%3A32012L0029>

beoordeeld en alle relevante therapeutische diensten van de juiste professionals kunnen ontvangen.

Bewijs – informatie of objecten die kunnen helpen in het bewijzen van iemands onschuld of schuld van het plegen van een misdrijf. Het forensisch interview wordt gebruikt als bewijs in de rechtbank. Meestal zijn er geen getuigen van seksueel geweld. Het forensisch interview met een kwetsbaar persoon is cruciaal bewijs om de veroordeling van de dader veilig te stellen.

Forensisch interview is een gestructureerd gesprek dat is ontworpen om informatie te verzamelen van een kind of volwassene met een verhoogde kwetsbaarheid over een gebeurtenis dat hij/zij heeft meegemaakt op een objectieve, sensitieve en legaal verdedigbare manier. Het forensisch interview is cruciaal bewijs in de rechtbank.

Secondaire victimisatie wanneer het slachtoffer verder schade ondergaat dat niet het directe resultaat is van het crimineel feit, maar eerder hoe instanties en derden omgaan met het slachtoffer. Secondaire victimisatie kan tot stand komen door het herhaaldelijk blootstellen van het slachtoffer aan de dader, herhaaldelijke ondervragen over dezelfde feiten, het ongepast taalgebruik of ongevoelige opmerkingen gemaakt door ieder die in contact komen met de slachtoffers.²

Seksueel geweld – een seksueel gepleegd feit tegen iemand die zijn vrije toestemming hiervoor niet heeft gegeven. Seksueel geweld heeft betrekking tot seksuele daden waarbij de slachtoffers hiervoor niet hun toestemming hebben gegeven of niet in staat waren om die te geven.

Slachtoffer seksueel geweld – is een persoon die het subject was van een seksuele daad zonder haar/zijn toestemming of diegenen die onderworpen werden aan een seksuele daad met een derde partij of seksueel mishandeld zijn.

Rol van slachtofferondersteunende organisaties

Richtlijnen Rechten slachtoffers:
Artikel 8 over het recht tot toegang ondersteunende diensten slachtoffers
Artikel 9 over hulp diensten slachtofferhulp

Ieder persoon die de kennis heeft over een kind in nood is genodigd om het kind te melden. Een verzoek tot informatie of over een vermoeden van kindermisbruik (CSA) kan via een zorgsector aan de orde worden gesteld. Een slachtoffer of een naaste van het slachtoffer heeft toegang tot verschillende instanties die informatie verlenen over CSA en wat er mogelijk is binnen de hulpverlening en justitiële sector.

De richtlijn betreffende de rechten van het slachtoffer gaat aan dat een slachtoffer van een gewelddadig feit moet herkend worden als de persoon benadeeld door de dader, beschermd worden tegen secundaire en herhaalde victimisatie, toegang tot justitie krijgen en aangemoedigd worden om deel te nemen aan de strafrechtprocedure. Bepaling 37 van

² EIGE. Thesaurus. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1358>.

de richtlijn betreffende rechten van het slachtoffer geeft weer dat ondersteuning moet worden gegeven vanaf het moment dat de bevoegde autoriteiten kennisnemen van het slachtoffer en doorheen het gehele strafrechtelijke proces, alsook voor een behoorlijke tijd na afsluiting proces volgens de noden en de rechten van het slachtoffer.

Slachtoffer onderdersteunende diensten blijven beschikbaar voor, tijdens en na de rechtzaak. Dit betekent dat VSOs de juridische weg van slachtoffers kennen. De hulpverleningsdiensten voor slachtoffers zullen altijd het principe van vertrouwelijkheid in acht nemen. Men zal niet de persoonlijke details van slachtoffers of eender welke informatie dat de identiteit van het slachtoffer kan achterhalen vrijgeven tenzij het slachtoffer daarvoor heeft ingestemd, tenzij er een risico op gevaar is voor het slachtoffer of getuige, als er een wettelijke reden is of een vereiste om de informatie bekend te maken.

In lijn met artikel 8 (recht op bescherming) en 9 van de richtlijn rechten van het slachtoffer, moeten slachtoffers met specifieke noden toegang krijgen tot specifieke hulpverleningsorganisaties. Artikel 18 stelt ook voor om **speciale maatregelen te treffen voor de bescherming van slachtoffers tegen secundaire victimisatie** (dat tot stand komt in de behandeling van het slachtoffer door politie en justitie), herhaalde victimisatie (opnieuw tot slachtoffer gemaakt) intimidatie en vergelding (van de dader(s)).

Wat minderjarige slachtoffers betreft, verplicht de richtlijn betreffende de rechten van het slachtoffer ervoor te zorgen dat de **belangen van het kind** de eerste overweging vormen en **individueel worden beoordeeld**. Een kindgerichte benadering, waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind, diens maturiteit, perspectieven, noden en zorgen moet voorop staan (Article 1(2)).

Bepaling 57 van de richtlijn betreffende rechten van slachtoffers geeft aan dat binnen de kwetsbare groep van slachtoffers zich kinderen bevinden, die een verhoogde mate van secundaire en herhaaldelijke victimisatie, intimidatie en vergelding ervaren. Individuele risico-analyses moeten gemaakt worden en er moeten speciale beschermingsmaatregelen voorzien worden.

Er moet een **algemene en gespecialiseerde diensten zijn voor slachtofferhulp**. Algemene dienstverlening moeten voorzien dat slachtoffers toegang hebben tot diensten die het herstel van slachtoffers van geweld faciliteren. Gespecialiseerde hulpverlening voor slachtoffers kan zich beperken tot een bepaalde categorie of categorieën van slachtoffers, zoals minderjarige slachtoffers of slachtoffers van mensenhandel. Slachtoffers die vermoedelijke schade hebben ervaren door ernstige criminele feiten, kunnen steunen op gespecialiseerde hulpdiensten. Het type hulp dat deze gespecialiseerd hulpdiensten te bieden heeft, kan gaan van het bieden tot onderdak, verlenen van een veilige verblijfplaats, onmiddellijke medische ondersteuning, doorverwijzing naar medisch/forensisch onderzoek voor bewijslevering in geval van verkrachting of seksuele aanranding, korte en lange termijn psychologische begeleiding, traumazorg, juridisch advies, advocaten die hen vertegenwoordigen en specifieke diensten voor kinderen als directe en indirecte slachtoffers. Speciale hulpverleningsdiensten moet zich baseren op een geïntegreerde en doelgerichte benadering met in het bijzonder het in acht nemen van de specifieke noden slachtoffers,

de ernst van de schade als resultaat van het crimineel feit, alsook de relatie tussen slachtoffers, daders, kinderen en diens bredere sociale omgeving.

In de verschillende fases in het proces moet informatieverstrekking op een gepaste kindvriendelijke manier gebeuren rekeninghoudend met de persoonlijke situatie (info m.b.t. diens rechten en de diensten toegankelijk voor hen) vanuit een juridisch, medisch en sociaal perspectief. en op het juiste moment (verschil procedurele tijden en tijden voor slachtoffers/getuigen) voor zowel het kind als voor de ouders/juridisch verantwoordelijken.

Slachtofferhulp is niet verplicht zich in te laten met uitgebreide specialistische deskundigheid. Indien noodzakelijk kan slachtofferhulp de slachtoffers assisteren naar de doorverwijzing professionele hulpverleners, zoals een psycholoog (Bepaling 39 van de richtlijn betreffende rechten van het slachtoffer).

Medewerkers van organisaties slachtofferhulp worden verwacht om slachtoffers/getuigen van seksueel misbruik bij te staan en te ondersteunen en indien nodig door te verwijzen naar gespecialiseerde professionele teams of teamleden.

Openbaarmaking en rapportage

Bekendmaking van seksueel geweld, of dit nu recent of in het verleden is gebeurd is nooit makkelijk, maar de eerste reactie op het slachtoffer/de getuige is zeer belangrijk. Een vriend, familielid, of een professional zou het volgende vermelden:

- Ik geloof jou
- Het was niet jouw schuld
- Het spijt me dat dit jou is overkomen
- Ik ben er voor jou, en kan je op elke manier helpen

Laat kinderen onthullen op diens eigen tempo, laat kinderen beslissen in de keuze naar het zoeken van hulp of wat de volgende stap moet zijn. Het is belangrijk dat het slachtoffer/getuige de controle terug krijgt. Geef non-verbale steun. Respect hebben voor gegeven antwoorden kan het gevoel van zekerheid, veiligheid en controle herstellen. Hulpverlening moet helpen in het ontnemen van de last van de slachtoffers bij het dragen van verantwoordelijkheid en dit terug bij de dader leggen. De enige die verantwoordelijk is voor het gestelde gedrag is de dader.

In gevallen van kindermisbruik (CSA), moeten de wethandhavingdiensten worden op de hoogte gesteld. Er wordt aan het slachtoffer/de getuige verantwoording afgelegd waarom deze info wordt doorgegeven en wat er wordt verwacht na de melding.

Als een VSO personeelslid tekenen van misbruik herkent, mag deze niet aarzelen om dit te melden. De zaak wordt dan onderzocht door specialisten en bijkomende schade voor het kind wordt vermeden. VSO personeelsleden mogen zelf niet onderzoeken wat er gebeurd is.

Vraag de deelnemers aan de opleiding om een lijn te trekken volgens hun jaren van gewelddadige ervaring (de tijd die verstreken is sinds een of ander geval of persoonlijke ervaring). Stagiairs kunnen enkele woorden zeggen over zichzelf en over de zaak. Daarna vormen de deelnemers vier groepen (lees 1-4). Groepswerk gedurende 10-15 min.

Groep 1: tekenen van seksueel misbruik van kinderen tot 3 jaar (peuters)

Groep 2: tekenen van seksueel misbruik van kinderen van 4-6 jaar (kleuterleeftijd)

Groep 3: tekenen van seksueel misbruik van kinderen van 7-13 jaar

Groep 4: tekenen van seksueel misbruik van kinderen van 14-18 jaar

Er zijn gedragsmatige, fysieke en emotionele tekenen van seksueel misbruik.

Groepswerk presentaties en discussie.

Behoeften van slachtoffers/getuigen

Richtlijn Rechten van Slachtoffers
artikel 22 over individuele beoordeling van slachtoffers om specifieke
beschermingsbehoeften vast te stellen

Artikel 23 over specifieke beschermingsbehoeften tijdens strafprocedures

Artikel 24 betreffende de bescherming van minderjarige slachtoffers tijdens de
strafprocedure

De onmiddellijke en voortdurende veiligheid en het welzijn van minderjarige slachtoffers/getuigen van seksueel geweld moeten worden gewaarborgd. VSO's hebben een belangrijke rol in het volgen van de veiligheid van kinderen en het respecteren van hun rechten. VSO's moeten op de hoogte zijn van het traject van kindslachtoffers/getuigen en ervoor zorgen dat hun netwerkleden traumabewuste, traumasensitieve, traumageresponsieve professionals zijn en traumageïnformeerde zorg verlenen.

Tips om te onthouden

Kinderen die slachtoffer zijn van misbruik/getuige zijn geweest van misbruik kunnen...
...lijden aan zowel korte als lange termijn effecten, zowel gedragsmatig als ontwikkelingsgericht
... angstig, depressief, agressief zijn, problemen ervaren met slapen en moeilijkheden ervaren in het opletten op school
... angstig zijn en nerveus en sterk reageren op iedere enge ervaring
... niet in staat zijn om een vertrouwelijke band op te bouwen met de ouders/andere volwassenen

Indien het huis van het kind geen veilige plaats is, moet voor voorlopige huisvesting of tijdelijke huisvesting worden gezorgd. Het moet een prioriteit zijn dat het minderjarige slachtoffer/getuige wordt ondergebracht bij een familielid dat hij/zij kan vertrouwen of pleegzorg vindt en dat ondersteunende diensten beschikbaar worden gesteld. Plaatsing in een opvanghuis is het laatste redmiddel.

Slachtoffers/getuigen moeten worden geloofd, gehoord en begrepen.

VSO-personeel kan het kind helpen om zijn rechten te begrijpen en zich voor te bereiden op actieve deelname aan de rechtsgang. Minderjarige slachtoffers/getuigen van seksueel misbruik moeten hun rechten en de procedure kennen. VSO-personeelsleden moeten veiligheid bieden en het kind informeren, de woorden en uitdrukkingen die het kind gebruikt moeten worden geaccepteerd en gebruikt).

Informatie en advies van slachtofferhulpdiensten moeten op een duidelijke en begrijpelijke manier aan het kindslachtoffer/getuige worden verstrekt. Die informatie en adviezen moeten in eenvoudige en toegankelijke taal worden verstrekt. Toegankelijk taalgebruik is geschikt voor mensen van alle leeftijden en bekwaamheden en houdt niet in dat er een al te eenvoudige uitleg wordt gegeven.

Ook moet ervoor worden gezorgd dat het minderjarige slachtoffer/getuige uitleg krijgt i.v.m. wat een onderzoek en een strafprocedure inhouden, wat hij/zij kan verwachten en wie de mensen zijn die hij/zij kan ontmoeten. Bij het verstrekken van informatie moet de hulpverlener rekening houden met de taalkennis van het slachtoffer/getuige, zijn leeftijd, rijpheid, intellectuele en emotionele vermogens, lees- en schrijfvaardigheid en eventuele speciale behoefte

Tips om te onthouden

- Kinderen zijn niet schuldig aan wat er met hen is gebeurd.
- Kinderen hebben het recht op het kiezen van een vertrouwenspersoon.
- Kinderen hebben het recht gehoord te worden. Kinderen hebben het recht info te verkrijgen in hoe men effectief gebruik kan maken op het recht om gehoord te worden. Echter moet uitgelegd worden dat hun recht om gehoord te worden en dat hun perspectief op het verhaal, niet per se medebepalend zal zijn voor de eindbeslissing in de rechtszaak.
- Kinderen hebben het recht vragen te stellen, en antwoorden te verkrijgen of uitleg te krijgen op 'waarom' vragen.
- Kinderen gebruiken de juiste woorden en uitdrukkingen. De kennis en ervaringen van kinderen moeten worden aanvaard, er zijn geen verkeerde verwoordingen.
- Kinderen hebben het recht om te zeggen wanneer ze niet hebben begrepen wat er werd gezegd of gevraagd. Kinderen worden aangemoedigd om te spreken wanneer men iets niet begrepen heeft.
- Kinderen hebben het recht om pauzes te nemen en hun tijd te nemen. Volwassenen accepteren het tempo dat het kind aanneemt.
- Kinderen hebben het recht om de persoon die hen schade heeft berokkend niet in persoon te zien, ook niet in de rechtszaal.
- **De privacy van kinderen moet worden aanvaard, en kinderen moeten weten dat men geen antwoorden moet geven aan nieuwsgierige volwassenen die geen professionele dienstverleners zijn. VSO stafleden leggen uit wie te vertrouwen zijn, wie deze mensen zijn en wat hun rol is.**

Support organisation workers should protect the privacy, identity and image of child victims and prevent the public dissemination of any information that could lead to their identification.

Een individuele beoordeling voor de specifieke noden van de slachtoffers/getuigen is de basis voor de tijdige coördinatie van specifieke beschermingsmaatregelen en deze in juiste vorm te verkrijgen. Om ervoor te zorgen dat het minderjarige slachtoffer/getuige daadwerkelijk de hulp krijgt dat men nodig heeft, moet de bevoegde autoriteit of de

VSO's de slachtoffers doorverwijzen naar de juiste hulpdiensten. Dit moet gebeuren wanneer de behoeften van het slachtoffer worden geëvalueerd of tijdens de individuele beoordeling.

Minderjarige slachtoffers verkrijgen de benodigde aan hun leeftijd aangepaste medische zorg, emotionele, psychosociale, psychologische en educationele ondersteuning, net als eender welk andere gepaste ondersteuning dat nodig is gelinkt aan de specifieke zaak. VSO's kan zich in de positieve verkeren om in te staan voor de coördinatie en ervoor te zorgen dat hulp en professionele steun toegankelijk is en ontvangen wordt.

VSO-s bereiden minderjarige slachtoffers/getuigen voor op de rechtzaak

De zorgsector heeft kennis van de justitiële sector en werkt ermee samen. Specialisten van de sociale sector bereiden het minderjarige slachtoffer/getuige voor het op het strafrechtelijk proces en informeren justitiële actoren over de vooruitgang in de zaak. De Istanbul Conventie verplicht staten om de nodige juridische of andere maatregelen te nemen die verzekeren dat er een gepast mechanisme is om effectieve samenwerking tot stand te brengen tussen relevante overheidsinstanties, inclusief de rechterlijke macht, de openbare aanklagers, de wetshandhavinginstanties, de lokale en regionale autoriteiten, alsook de niet-gouvernementele organisaties en andere betrokken organisaties en entiteiten, met het oog op de bescherming en ondersteuning van slachtoffers en getuigen van alle vormen van geweld die onder de werkingssfeer van dit verdrag vallen.

In gevallen van seksueel misbruik vindt strafrechtelijke vervolging plaats. De wetboeken van strafvordering kunnen per land verschillen, maar de rechten van slachtoffers in strafzaken, waaronder het recht op bescherming en schadeloosstelling, moeten in alle lidstaten worden gewaarborgd. De inspraakrechten van het slachtoffer worden thans erkend als een belangrijk onderdeel van de strafrechtelijke procedure. Ook voor getuigen moet er een centraal aanspreekpunt zijn om hen op de hoogte te houden van de voortgang van de zaak, dat ofwel hulp biedt ofwel doorverwijst naar relevante hulpinstanties. De politie verwijst het slachtoffer routinematig door naar een hulpdienst.

In alle gevallen...

- ...kinderen voelen zich comfortabel en veilig om effectief deel te nemen in de procedures;
- ...de rechtsstelsels in Europa moeten worden aangepast aan specifieke noden van kinderen en
- ...moet de rechten van het kind respecteren.

Mensen die bij de rechtsgang betrokken zijn, zijn politie, officieren van justitie, rechters/magistraten, LEA-ambtenaren, advocaten, kinderpsychologen en forensisch psychologen, maatschappelijk werkers van bureaus voor slachtofferhulp en gerechtsgebouwen, enz. Van deze mensen wordt verwacht dat zij zich professioneel gedragen en het kind met respect en begrip behandelen. Minderjarige slachtoffers en getuigen kunnen vertellen dat men zich niet goed voelt of dat er iets is wat men in het bijzonder nodig heeft. Mensen in de rechtsgang moeten alles doen wat in diens vermogen

ligt om de minderjarige slachtoffers en getuigen te helpen; als men dat niet kan, moet men vertellen waarom men niet kan helpen.

Wanneer mensen betrokken in een juridische bevraging moeten (diegene die verschillende vragen stellen over wat er exact is gebeurd) merken dat kinderen het moeilijk hebben met het begrijpen van wat er gezegd wordt, de kinderen aanmoedigen voor uitleg te vragen. Aan het minderjarige slachtoffer/getuige moet worden meegedeeld dat men de bevraging kan pauzeren of eindigen wanneer men wilt (bijvoorbeeld: wanneer men moe is of overstuur).

Forensisch interview. Getuigenis. Bewijs.

De zorgsector moet het belang van een forensisch interview begrijpen omdat dit als bewijs kan dienen in de rechtbank. Het forensisch interview wordt het best begrepen als een gestructureerde conversatie dat gebaseerd is op het cognitief ontwikkelingsniveau van de geïnterviewde en diens communicatie vaardigheden. De forensische interviewers zijn professionals met gespecialiseerde training. Men verzamelt bewijs en sorteert het op een representable manier voor vervolging. Idealiter worden deze verhoren afgenomen in centra voor kinderbescherming of kindhuizen, die een kindvriendelijke omgeving bieden waar professionals uit de kinderbescherming en rechtshandhaving samenkomen. Dit voorkomt dat het kind meerdere ondervragingen moet ondergaan en zorgt ervoor dat de persoon of personen die de ondervraging afnemen, forensisch geschoold is of zijn.

Een belangrijk doel is het verminderen van het aantal keer dat een kind verhoord wordt, wat bijdraagt tot vermindering secundaire victimisatie. Het onderzoek stelt voor dat, hoe vaker een persoon wordt ondervraagd, hoe minder betrouwbaar de getuigenis wordt.³ **Wanneer het forensisch verhoor wordt afgenomen nadat het slachtoffer/getuige al door verschillende anderen en professionals is ondervraagd (bijvoorbeeld door een familielid, leerkracht, kinderbeschermingsspecialist of psycholoog), is het vanuit juridisch oogpunt onwaarschijnlijk dat de verklaring van het slachtoffer/getuige de beste is.**

Een forensisch onderzoeker en arts hebben een waarheidsvindende rol in het onderzoek naar kindermisbruik. Nochtans hebben andere professionals en hulpverleners verschillende rollen en mogen niet naar details van de zaak vragen. Ondeskundig ingrijpen leidt tot bijkomend trauma voor het kind en maakt het moeilijker of onmogelijk om de dader verantwoordelijk te stellen.

In geval van vermoeden kindermisbruik moet de politie of andere gespecialiseerde instantie op de hoogte worden gesteld, en zij zullen de zaak doorverwijzen naar professionele teams. Op deze manier zal het geheugen van het kind niet beschadigd zijn en wordt herhaalde victimisatie vermeden, de nadelige gevolgen van een niet correcte interventie op de mentale gezondheid worden hierbij vermeden.

³ Cronch, L. E., Viljoen, J. L., & Hansen, D. J. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Faculty Publications, Department of Psychology. Paper 6*; Duron, F. J. & Cheung, M. (2016). Impact of Repeated Questioning on Interviewers: Learning From a Forensic Interview Training Project, *Journal of Child Sexual Abuse*, 25:4, pp. 347-362.

De bevindingen van het ENCLAVE-project in het kader van het benchmarkprotocol hebben de lacunes aan het licht gebracht waarin de evaluatie van de praktijk vaak complex is en de rechten en belangen van de slachtoffers bijgevolg niet ten volle worden beschermd. Kwesties zoals de regulering op basis van leeftijd, het soort misdrijf of de beoordeling die per geval vereist is, worden geanalyseerd.

Een belangrijk doel is het verminderen van het aantal keren dat een kind/kwetsbare volwassenen wordt ondervraagd. Onderzoek toont aan dat hoe meer de persoon wordt ondervraagd, hoe minder betrouwbaar de getuigenis wordt. Een onbetrouwbare getuigenis houdt in dat het niet serieus wordt genomen als bewijs in de rechtbank en de dader zal niet verantwoordelijk worden gesteld.

Noodzakelijke maatregelen moeten worden ondernomen om zeker te zijn dat ondersteuning en bijstand worden toeverleend aan het slachtoffer voor, tijdens en na de rechtzaak voor een tijd dat gunstig is om ervoor te zorgen dat slachtoffers hun rechten kunnen uitoefenen.

Groepswork

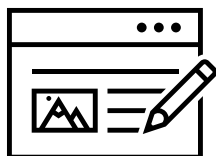
Vraag de deelnemers aan de training om groepjes te vormen en te discussiëren over goede en slechte praktijken bij de ondersteuning van kinderen die slachtoffer/getuige zijn van seksueel geweld. Bespreek de bevorderende factoren voor succes en de redenen voor mislukking of slechte resultaten.

Groepswork voor 10-15 min.

Algemene discussie.

Een zorgzame en professionele manier tijdens het strafrechtelijk proces

Wie zijn de personen die in de rechtsgang moeten worden ontmoet? Wat is hun rol? De functionaris voor geschillenbeslechting moet bereid zijn de slachtoffers/getuigen de rechtsgang uit te leggen.

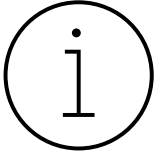
Informatie over misbruik (of vermoedens van misbruik) moet worden gemeld.

Maatschappelijk werkers (VPO's) helpen het slachtoffer en de mensen die dicht bij het slachtoffer staan. Zij luisteren naar wat hen wordt verteld.

Verkeerde actie: maatschappelijk werkers kunnen vragen stellen voor veiligheidsdoeleinden, niet over wat "echt gebeurd" is, omdat zij zeker willen zijn van hun verslag.

Juiste actie: ervoor zorgen dat slachtoffers van geweld veilig zijn en dat er voor hen wordt gezorgd.

	<p>De richtlijn inzake de rechten van het slachtoffer vereist dat de nodige maatregelen worden genomen om ervoor te zorgen dat slachtoffers voor, tijdens en, gedurende een passende periode, na de beëindiging van de strafprocedure bijstand en steun wordt verleend</p>
---	--

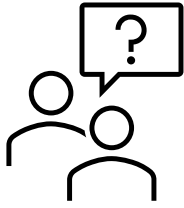
	<p>Minderjarige slachtoffers en getuigen moeten worden ondersteund met toegang tot duidelijke en beknopte informatie in een taal die zij begrijpen.</p> <p>In de hele staat moeten 24/7 telefonische hulplijnen gratis beschikbaar zijn. Hulplijnen zijn van essentieel belang om slachtoffers onmiddellijk deskundig advies te geven en hen in veiligheid te brengen.</p>
---	--

	<p>Professionele netwerken in de sociale en justitiële sector en samenwerking tussen instanties kunnen ertoe bijdragen dat recht geschiedt, dat het slachtoffer een nieuwe start kan maken en dat een dader ter verantwoording wordt geroepen.</p> <p>Minderjarige slachtoffers/getuigen zijn bang, verward en getraumatiseerd.</p> <p>VSO's moeten samenwerken met traumabewuste, traumagevoelige, traumareag reagerende professionals die traumageïnformeerde zorg verlenen.</p> <p>In geval van seksueel misbruik binnen het gezin of gezinsgeweld moeten in het hele land opvangtehuizen, tehuizen of pleeggezinszorg toegankelijk en beschikbaar zijn.</p>
--	---

	<p>Kindvriendelijke strafprocedures aanvaarden de rechten van kinderen en voorkomen secundaire victimisatie.</p> <p>De nieuwe alomvattende EU-strategie voor de rechten van het kind en de Europese kindergarantie zijn belangrijke beleidsinitiatieven van de Europese Commissie om alle kinderen beter te beschermen, hen te helpen hun rechten uit te oefenen en hen een centrale plaats te geven in de beleidsvorming van de EU.⁴ De strategie omvat zes thematische gebieden, waarvan kindvriendelijke justitie er een is.⁵ Er worden EU-maatregelen voorgesteld om de rechtsstelsels te ondersteunen bij de handhaving van de rechten en behoeften van kinderen.</p>
---	--

⁴ EU-strategie voor de rechten van het kind (2021-2024). https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_nl

⁵ Thematisch gebied 4 van de EU-strategie voor de rechten van het kind. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0018.02/DOC_1&format=PDF

De belangrijkste taak van de forensisch onderzoeker is het verzamelen van informatie die in de rechtbank kan worden gebruikt. De politierechercheur/forensisch interviewer - vraagt wat er is gebeurd. Hij/zij moet uitleggen wat hij/zij doet, waarom hij/zij met het minderjarige slachtoffer/getuige wil praten, en waarom dit gesprek op video moet worden opgenomen (indien nodig). Mensen die een misdrijf onderzoeken, mogen niet meer tijd met het kind doorbrengen dan nodig is om erachter te komen wat er is gebeurd. Mensen die een minderjarig slachtoffer of getuige ondervragen, moeten speciaal worden opgeleid, zodat zij de vragen op een correcte en respectvolle manier stellen. Ze moeten nadenken over wat het kind nodig heeft en het kind eerlijk en respectvol behandelen.

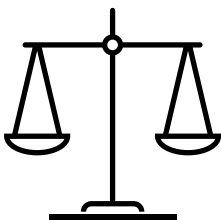

Een medisch onderzoek is vaak nodig. De richtlijn betreffende de rechten van slachtoffers schrijft voor dat er voor slachtoffers voldoende toegankelijke verkrachtingscrisiscentra of verwijzingscentra voor seksueel geweld moeten zijn om te voorzien in medisch en forensisch onderzoek, traumabegeleiding en begeleiding van slachtoffers.

Het onderzoeksproces vindt plaats. Het doel van het onderzoek is na te gaan of een kind schade is berokkend of dreigt te worden berokkend, het risico te verkleinen en de veiligheid van het kind te vergroten, en te bepalen of er sprake is van een strafbare handeling en of er behoefte is aan diensten. Onderzoeken kunnen worden uitgevoerd door medewerkers van kindbeschermingsdiensten en/of rechtshandavingsinstanties en omvatten vaak een multidisciplinair team.

Aanklagers beslissen of een strafprocedure wordt gestart. Een aanklager is belast met het leveren van bewijs dat de wet is overtreden en dat de beschuldigde de verantwoordelijke persoon is.

De rechter/magistraat zorgt ervoor dat de wet wordt nageleefd, dat de waarheid duidelijk wordt gezegd en dat iedereen zich in de rechtszaal aan de regels houdt.

De taak van de rechter/magistraat is naar iedereen te luisteren en dan beslissingen te nemen in de rechtbank. Hij kan vragen stellen. Rechters kunnen assistenten hebben, en er zijn tolken indien nodig. Er kunnen gerechtsofficieren zijn voor de veiligheid.

Rondom het slachtoffer en de getuige staan mensen die tot taak hebben het slachtoffer/getuige in de rechtbank te helpen. Afhankelijk van het nationale kader kunnen zij verschillende namen hebben (ondersteuner, advocaat, raadsman, voogd, door de rechtbank aangestelde speciale advocaat, slachtofferadvocaat, tussenpersoon). Een advocaat of raadsman helpt mensen hun kant van het gebeurde te vertellen en vraagt de rechter wat zij willen. Een beschuldigde (verweerder in de rechtbank) kan een advocaat

	<p>van de verdachte hebben.</p> <p>Het minderjarige slachtoffer/getuige moet naar behoren worden uitgelegd wat er in de rechtbank gebeurt en wat hij kan verwachten. Zij moeten vragen kunnen stellen en deze vragen moeten worden beantwoord.</p>
--	--

	<p>Een bezoek aan het gerechtshuis vóór de hoorzitting wordt op prijs gesteld. VSO-personeelsleden zouden dit kunnen organiseren.</p>
---	---

Wat kan er gedacht en gepland worden voor toekomstige werkzaamheden?

	<p>Therapiehonden (en andere dieren) werken in de rechtssystemen van sommige landen.</p> <p>De aanwezigheid van een hond in de rechtszaal of de verhoorkamer draagt bij tot het gevoel van veiligheid en kameraadschap van het kind.</p> <p>"Courthouse facility dogs" zijn gebruikelijk in Amerika, Canada, Chili, Australië en Japan.</p>
---	---

	<p>Tussenpersonen zijn communicatiespecialisten die kinderen en kwetsbare volwassenen met communicatieproblemen bijstaan in het rechtssysteem in Ierland en het Verenigd Koninkrijk.</p> <p>Bemiddelaars helpen de last van minderjarige slachtoffers bij het afleggen van een getuigenverklaring te verlichten en hun algehele welzijn en welbevinden te bevorderen. Het zijn communicatiespecialisten die hun klinische vaardigheden en deskundigheid gebruiken om communicatieproblemen in verband met geestelijke gezondheidsproblemen, trauma's en angsten te beoordelen en aan te pakken.</p> <p>Tussenpersonen hebben uiteenlopende achtergronden, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spraak- en taaltherapeuten • Psychologen en geestelijk verzorgers • Leraren • Maatschappelijk werkers <p>Meer: https://www.intermediaries-for-justice.org</p>
---	--

Tips om te onthouden

<p>Iedereen in contact met een minderjarig slachtoffer moet het kind zijn/haar noden, gedachten en gevoelens in rekening nemen. Men moet praten met het kind in een omgeving waar die zich comfortabel en veilig voelt. Men moet in een taal communiceren dat het kind gebruikt en begrijpt.</p>
--

Steun aan de familie

Volgens de Istanbul conventie (IC), moet er speciale aandacht worden verleend aan de rechten en noden van kinderen die getuigen zijn geweest van geweld. Artikel 26 van de IC gaat in op de bescherming en steun van minderjarige slachtoffers. In het geval van mishandelde kinderen, zeker seksueel mishandelde kinderen, is ouderbegeleiding van belang zodat men kan helpen hiermee om te gaan. Dit is belangrijk voor het herstel van het kind.

Overweging 31 van Richtlijn 2011/93 stelt voor dat bijstand en advies moet worden uitgebreid naar ouders of voogden van het minderjarig slachtoffer, wanneer zij niet betrokken zijn in de zaak als verdachten, op deze manier kan men de kinderen bijstaan doorheen de hele procedure.

VSO personeel moet voorbereid zijn om familie of familieleden die het kind vertrouwt te ondersteunen. Familie leden moeten weten dat seksueel geweld niet op één manier ervaren wordt, noch heeft het altijd dezelfde impact. De leeftijd van het kind, het type interactie met de dader, het geweld en bedrog en vele andere gekende variabelen zijn van invloed op de psychologische staat van het kind. Hiervoor is het consulteren van een specialist van belang, die instaat voor begeleiding en planning van volgende stappen, en zal oordelen of psychologische begeleiding (of niet) nodig is. VSO mag enkele adviezen meegeven om te onthouden⁶:

" Uw attitude, sereniteit en zelfvertrouwen kunnen een manier zijn in het helpen van het kind. Het is niet gemakkelijk om de controle te behouden. Hiervoor zijn er enkele richtlijnen dat schuldgevoelens verminderen en angstgevoelens verminderd:

- Ik moet ervan uitgaan dat men niet wilt praten op het moment of therapie willen hebben
- Ik zal niet voortdurend vragen stellen. Ik ben beschikbaar voor wanneer men me iets willen vertellen, wat men zou willen, wanneer men het zou willen en wanneer dan ook men het wil.
- Ik zal mezelf niet de schuld geven, ik ga ervan uit dat de dader ook mijn vertrouwen heeft beschadigd.
- Ik probeer te begrijpen dat mijn gedachten en interpretaties t.a.v. seksueel geweld niet die van het kind zijn
- Ik ga geduldig met het onderwerp om, zonder te piekeren over wat men me misschien gaat vertellen, zodat het kind rustig blijft.
- Het leven van het kind is meer dan de seksuele handeling die het kind heeft ondergaan..
- Ik zal geen angsten overbrengen aan het kind, noch zal ik aangeven dat men vanaf nu constant alert moeten zijn.
- Ik bereid me voor op het feit dat het onderwerp weer zal opduiken in de puberteit of latere levensfasen.
- Ik zal de manier waarop men praat over de dader respecteren.

⁶ Bravo Correa, M. & Juárez López, J.R. (2021). *And now, how can I help you? Recommendations for family members. When there is a disclosure of sexual violence in children and adolescents.* Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE). https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/guies-formatives/Recomanacions_familiars_EN.pdf

- Ik zal begrijpen dat hun meest duidelijke symptomen, als die er zijn, deel uitmaken van een proces.
- Stel dat er sprake is van masturbatie of ongepast seksueel gedrag. In dat geval zal ik hen geen slecht gevoel geven, maar zal ik hun gedrag bijsturen en hen zeggen dat bepaalde seksuele handelingen privé moeten gebeuren en men nooit andere kinderen mag forceren.
- Ik zal bevestigen dat men veel moed en kracht heeft vertoond.
- Ik zoek hulp indien nodig en omring me met ondersteunende mensen.
- Ik zal ze herinneren aan alle mooie dingen in het leven en alle dingen die men nog moet meemaken.

Niet vergeten

- Gebruik geen woorden dat het kind niet heeft gebruikt om zichzelf te uiten.
- Bedankt kinderen voor het vertrouwen in je om erover te praten.
- Over wat het slachtoffer/getuige zegt, mag men niet beschuldigend, oordelend zijn of in twijfel trekken.
- Vraag hulp aan specialisten in geval van seksueel geweld.

Preventie schade

In het benchmarkprotocol van het ENCLAVE-project wordt benadrukt dat er enkele problemen zijn met de opleiding van beroepsbeoefenaars en VSO-personeel. Er is behoefte aan een betere opleiding voor beroepsbeoefenaars die te maken hebben met slachtoffers en getuigen van geweld, die kunnen helpen bij het voorkomen of opsporen van dergelijk geweld of die secundair en herhaald slachtofferschap kunnen voorkomen. Iedereen die slachtoffers van seksuele misdrijven begeleiding, therapie en aanverwante diensten aanbiedt, moet een passende opleiding hebben.

Bewustmaking door middel van bewustmakingscampagnes en onderwijs op alle niveaus is belangrijk. De staten moeten samen met het maatschappelijk middenveld bewustmakingscampagnes bevorderen en voeren, en informatie verspreiden. Ook in het Verdrag van Istanbul wordt de betrokkenheid van organisaties uit het maatschappelijk middenveld beklemtoond. Artikel 25 van de richtlijn betreffende de rechten van slachtoffers vereist opleiding voor beroepsbeoefenaars en VSO's die diensten op het gebied van slachtofferhulp en herstelrecht verlenen. De passende opleiding moet afgestemd zijn op hun contact met slachtoffers en moet voldoen aan professionele normen, zodat deze diensten op onpartijdige, respectvolle en professionele wijze worden verleend.

Het onderwijs moet ervoor zorgen dat het recht op persoonlijke integriteit wordt opgenomen in de lesprogramma's op alle niveaus.

Referenties

Bravo Correa, M. & Juárez López, J.R. (2021). *And now, how can I help you? Recommendations for family members. When there is a disclosure of sexual violence in children and adolescents.* Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE). https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/guies-formatives/Recomanacions_familiars_EN.pdf

Bravo Correa, M. & Juárez López, J.R. (2021). *What about you? Do you know how to ask me? Intervention in childhood and adolescence against sexual violence. Recommendations for professionals.* Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE). https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/guies-formatives/Recomanacions_professionals_EN.pdf

CoE Guidelines (2010). The Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045f5a9>

Cronch, L. E., Viljoen, J. L., & Hansen, D. J. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Aggression and violent behavior, 11*(3), 195-207. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=psychfacpub>

Department of Justice and Equality (2020). Supporting a Victim's Journey: A plan to help victims and vulnerable witnesses in sexual violence cases. Government of Ireland.

Duron, J. F., & Cheung, M. (2016). Impact of Repeated Questioning on Interviewers: Learning From a Forensic Interview Training Project. *Journal of Child Sexual Abuse, 25*(4), 347-362.

EIGE. Thesaurus. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1358>.

FRA (2021). Crime, Safety and Victims' Rights: Fundamental Rights Survey. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf

Greijer, S. & Doek, J. (2016). Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. ILO, ECPAT International. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/instructionalmaterial/wcms_490167.pdf

Hardy, R. (2018, 19 December). *Child sexual abuse: key advice for social workers working in this area*, Children. <https://www.communitycare.co.uk/2018/12/19/child-sexual-abuse-key-advice-social-workers-working-area/>

Lovett, J., Coy, M., & Kelly, L. (2018). *Deflection, denial and disbelief: social and political discourses about child sexual abuse and their influence on institutional responses.* London

Metropolitan University. <https://www.iicsa.org.uk/document/social-and-political-discourses-about-child-sexual-abuse-and-their-influence-institutional>

O'Malley, T. (2020). Review of Protections for Vulnerable Witnesses in the Investigation and Prosecution of Sexual Offences. *Dublin: Department of Justice and Equality (Ireland)*. <https://www.gov.ie/en/publication/0964e-review-of-protections-for-vulnerable-witnesses-in-the-investigation-and-prosecution-of-sexual-offences-omalley/>

Pemberton, A. (2019). Time for a rethink: Victims and restorative justice. *International Journal of Restorative Justice*, 2(1), pp. 11-33. https://www.elevenjournals.com/tijdschrift/IJRI/2019/1/IJRI_2589-0891_2019_002_001_002

Parkinson, D. (2022). *Supporting parents and carers: A guide for those working with families affected by child sexual abuse*. Centre of Expertise on Child Sexual Abuse (CSA Centre). <https://www.csacentre.org.uk/knowledge-in-practice/practice-improvement/supporting-parents-and-carers-guide/>

UNFPA. (2012). Managing Gender-Based Violence Programmes in Emergencies. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GBV%20E-Learning%20Companion%20Guide_ENGLISH.pdf

UNICEF (2013). The Role of Social Work in Juvenile Justice. <https://www.socialserviceworkforce.org/system/files/resource/files/The%20Role%20of%20Social%20Work%20in%20Juvenile%20Justice.pdf>

United Nations (2009). Handbook for Professionals and Policymakers on Justice in matters involving child victims and witnesses of crime. <https://www.un.org/ruleoflaw/files/Handbook%20for%20Professionals%20and%20Policymakers%20on%20Justice%20in%20Matters%20involving%20Child%20Victims%20and%20Witnesses%20of%20Crime.pdf>

Recht en beleid

Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System, Recommended by Economic and Social Council resolution 1997/30 of 21 July 1997. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/guidelines-action-children-criminal-justice-system>

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's - EU-strategie inzake de rechten van slachtoffers (2020-2025), COM/2020/258 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=NL>

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's - EU-strategie voor de rechten van het kind (2021-2024), COM/2021/142 final.

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_nl

Richtlijn 2011/93/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, en ter vervanging van Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:32011L0093>

Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN>

Thematisch gebied 4 van de EU-strategie voor de rechten van het kind. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0018.02/DOC_1&format=PDF

Verdrag inzake de Rechten van het Kind Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. https://kinderrechten.be/sites/default/files/kinderrechtenverdrag_nederlandse_vertaling.pdf

Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanboel, 2011. <https://rm.coe.int/1680462530>

ENCLAVE projectuitvoer

Colomé, G. & De Backer, M. (2022). De reis van het kindslachtoffer: België.

Laas, A. (2022). De reis van het kindslachtoffer: Estland.

Soleto, H., Jullien, J., en Escudero, I. (2022). De reis van het kindslachtoffer: Spanje.

Soleto, H., Jullien, J., en Escudero, I. (2022). WP2. Benchmark Protocol.

Soleto, H., Jullien, J., en Escudero, I. (2022). WP2. Vergelijkend verslag en beleidsaanbevelingen. Universiteit Carlos III van Madrid.

Themeli, O. (2022). WP3. Handboek. Opleidingsmateriaal voor professionals.

Aanvullende informatie van de landen van het ENCLAVE-project

België (Vlaanderen)

Informatie en advies:

- Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK's) - <https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/>
- Zorgcentra na Seksueel Geweld (in geval van kindermisbruik stellen de centra de officier van justitie onmiddellijk op de hoogte) - <https://www.seksueelgeweld.be/zorgcentra-na-seksueel-geweld-wat-voor-wie-waar>
- Slachtofferhulp CAW (afdeling slachtofferhulp van het Algemeen Welzijnscentrum) - <https://www.caw.be/hoe-wij-helpen/begeleiding/schokkende-gebeurtenis/slachtofferhulp/?regio>
- Hulplijnen en online chats voor minderjarige slachtoffers (Nupraatikerover, 1712, AWEL) à leiden niet tot aangifte bij de politie; anoniem; gratis; alleen voor steun en informatie.
 - o <https://www.nupraatikerover.be/>
 - o <https://1712.be>
 - o <https://www.awel.be/>
- CLB (Centra voor studiebegeleiding) - <https://www.vrij CLB.be/>
- Misdaadspecifiek VSO (bv. Payoke is een VSO dat gespecialiseerd is in de ondersteuning van slachtoffers van mensenhandel en loverboys) - <https://www.payoke.be/>
- Andere zorgverleners (bijv. gezondheidswerkers, therapeuten, enz.)

Estland

Informatie en advies:

- Hulplijn 116111 - Chats voor minderjarige slachtoffers op www.lasteabi.ee
- Politie 112
- Kindertehuizen (lastemaja)
- Crisiscentra voor seksueel geweld (SACC's, 4 in Estland) - Advies van www.palunabi.ee

Griekenland

Informatie en advies:

- 24-uurs SOS hulplijn: 15900
Het wordt ook ondersteund door het e-mailadres: sos15900@isotita.gr
- Gendersecretariaat voor gendergelijkheid (G.S.G.E): www.womensos.gr
 - o Adviescentra in heel Griekenland
 - o Schuilplaatsdiensten in heel Griekenland
- Centrum voor kindermishandeling met een 24-uurs sos-hulplijn: 10454
www.eliza.org.gr
- Staatswebsite met alle nodige informatie en hulplijnen: www.metoogreece.gr

Italië

Informatie en advies:

- Hulplijnen:
 - o Emergenza Infanzia - Officiële hulplijn van de Italiaanse regering: 114
 - o Telefoon Azzurro: 1.96.96
 - o Telefono Rosa: 1522
 - o Kinderziekenhuis "Bambin Gesù" (geavanceerde psychologische en neuropsychiatrische ondersteuning): 06.68.59.22.65
- Staatspolitie: 113
- Carabinieri: 112
- Bureaus voor slachtofferhulp
- Sociale diensten
- Openbare ministeries

Spanje

Informatie en advies:

- Hulplijn 116111
- Politie: 112, 062 (EMUME):
<https://www.guardiacivil.es/es/servicios/violenciadegeneroyabusoamenores/index.html>
- Bureaus voor slachtofferhulp
- Bureau van de officier van justitie
- Sociale Diensten
- Fundación ANAR: 900 20 20 10 of chat voor minderjarige slachtoffers:
<https://chat.anar.org/>

This project is co-funded by the Justice Programme of the European Union

